

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыгыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-нің Дээди Советинин болгаш Министрлер Чөвүлелинин органы

№ 81 (10066)

1976 чылдың апрель 4, воскресенье

1925 чылда үнөлдөттөгөн

Өрттө 2 жол.

МЕЛИОРАЦИЯ БОЛГАШ СУГГАРЫЛГА

Көдөңнү ишчилери СЭКП-нің XXV съездинин салган сорулгаларын изин-биле деткип, ону ажылынга удуртудга болдуруп турарлар. Онгу беш чыл — көдээ ажил-агый бүдүрүлгезинин ажык-туун, продукциянын шынарын бедидеринин чаа үе-чадазы болганы оларын улам өөртүп, күш-ажылын хей-адын көдүргөн.

СЭКП-нің XXV съездинин чер ажылында магадаалдыг дүжүттү алырынче улуг кичээңгейни уландырган. Ол чүл дээр-ле, мелиорация болгаш суггарылга ажылын экижидери. «Суггат чок черлерге бодаларга, суггаттыг черлерин мурнакчы ажил-агыйлары 3—4 катап хөй дүжүттү өстүрүп турар. Оларнын дуржулгазын ажылап, калдарын белеткеп, чер бүрүзүнге ындаг көргүзүлгелерин чедип алыр херек» деп, СЭКП Төп Комитетинин Чингине секретары эш Л. И. Брежневтин Отчет илеткелинге чугаады мелиораторларга болгаш суггачыларга орук айтыкчызы болуп ужурулган.

Бистин чуртувуста амгы үеде 25 миллион гектер суггаттыг болгаш кургаткан черлер бар. Бо беш чылда оларнын кырынга 9 миллион гектар ындаг черлер немесир. Оон түнелинде тарааныч орту-мак чымлазы көвүдээр, мал чени култураларнын шөлдү калбарар, бир гектарга онааштыр дүжүдү бедидир болгаш быжыг чен-суур тургустунар. Партиянын көдээ ишчилер мурнунга салган бо сорулгаларын күүседиринде, эртемнин болгаш техниканын чедиринин мелиорацияга болгаш суггарылгага непередирин дүргөдөдир, суг ажил-агый тудуун болгаш оон ажыгалын улам ынай индустриализаастаары, суггарылганын депшилегил аргаларын ажылаары, мелиоративтиг системаларын башка-рарын болгаш механизастаарын хандыраары чугу-ла дээрн билдинтир.

Бистин республикада суггаттыг черинин шөлдү 63,7 муң гектар четкен. Оон 27,5 муң гектарында инженер-депшилегил ажилдар кылдырган, а 10,7 муң гектар чер чаашкында суггарылгага белет-кеттинген. Бо суггаттыг черинин 44,9 муң гектары тарылга шөлдү, өске аркалы — олар-белчинер болгаш сугтен шөлдү. Тыванын тараа-жылыра оон суггат-тыг черден 1976 чылда 24 муң тонна тарааны, 10 муң тонна картофельди, 9 муң тонна союаны, 12 муң тонна хөй чылдыг сугеннин болгаш 18 муң тон-на кукуруза массазын өстүрүп алыр ужурулган. Ол дээрге, бир гектар суггаттыг черге онааштыр тараа култураларнын 15,8 центнер, картофельдин 90 центнер, союанын 121 центнер, кукуруза масса-зынын 155 центнер дүжүдүн алыр-дыр. Чер-черде партия организациалары, партбөлүктөр болгаш коммунистер бо белен эвес сорулганы амдыралга боттандырар улуг үөлөжө ажилчы чонну мобили-застаар болгаш боттары мурнуку одурууга турар ужурулган.

Кандыг-даа ажилдын чогулмалыг болууга быжы-рымчалыг белеткелден хамааржыр. Ылангаш бүгү суггарылга системаларын, машина-техниканы ам-дыгааштан септээр, калдарын четчелээр, оларнын өөредилгезин организастаар болгаш ажил планын тургузар, күштү хуваар херек. Бо хүнерде ажил-агыйларда чашкынадыр 144 машинанын чүгө 60 хуузу белен. Барыин-Хемчин районда ындаг 20 машинанын 7-и, Кызыл районда 14-түн 8-и сеп-теттинмээн. Чаашкынадыр машиналарнын машин-истеринин өөредилгезин чамдык районнарда ам-даа эртпээн. Элээн хөй районнарда суггачыларнын байдалы база-ла ындаг. Оон ынай суггачылар, тускай эртемниглер чедиппес ажил-агыйлар эвээш эвес.

Өөктүн болгаш Шекпээрнин буга ооругларын чаартып чугула. Элэгестин суггарылга система-зында эде кылмышкынар ам-даа доозулбаан. Ын-да кол буганын уунда болган оорунда кылыр ажилдар хөй. Межегей уунда ногаа өстүрер чер-де суг четпээн. Көк-Тейнин болгаш Медведевка-нын суггарылга системалары чедир тургустунаан. Барлыктын суггарылга системаларын хөй кезин ажылаттырмай келген. Бо болгаш өске-даа чи-жектер мелнораторларнын ажылын экижидерин негеп турар.

Республиканын суггачылары 1976 чылдын та-рылгазынга 3970 гектар черин күзүн суггарган бол-гаш 3290 гектар черин кыжын дошталдырган. Суг-гаттыг черин тарылгазынга «Революциянын чал-быжы», «Алдан-Маадыр», «УТКА 25 чылы» совхозтарнын белеткелди чүгээр. Ычалза-даа элээн хөй ажил-агыйларда бригадалар болгаш звенолар четчелеттинмээн, тускай хеп саттырмаан, ажил-агый планы бадылаттырмаан болуп турар. Суг-гаттыг черлер органиктиг болгаш минералдыг че-мишчилтигизин шөлдөр безин хөй.

СЭКП-нің XXV съездинин материалдарында «Черин мелиорация калбак хемчээлдерге үр-гүчүлээр... Суг курлавырларын улам эки ажы-лаар» деп дорту-биле айткан. Ындаг болганда Мелиорация болгаш суг ажил-агыйларын мин-истерство, суггарылга системаларын эрге-мелдери, ажил-агыйларын удуртучулары болгаш тускай эртемниглер суггаттыг черин долу ажы-лаар талазы-биле дээштиг хемчеглерин дарый ал-ган турарын партия организациалары чедип алыр ужурулган.

СЭКП-НІҢ XXV СЪЕЗДИНИН ШИИТТИРЛЕРИН—АМЫДЫРАЛГА!

«Кызыл туду» оргелдинин Вячеслав Ульяновка удурт-кан дашылар бригадалык бо чылдыг баштайгы кварталында бедик көргүзүлгелерин чедип алган. Бригада партиянын XXV съездининге уктуштур калбарган социалисттик чарык-ка оргелдинин бригадаларында баргы черин база алган.

Олар мартиг планын ажыг күүсеткен. Бригада кеңиг-нү Григорий Калзан тудууга 1962 чылдан бээр ажилдап келген. Ол Ленин болгаш Кызыл Туу ордендерин ээлек-чезин, республиканын сурагыг тудуужуу Оон Калзантын огу-дур. Адамын оон оң салган, ажилтын алгынын толуктиг дайынчы болган. Оон эки Александр Деге база бедик мергежилдин дашычын.

Бо бригада бо хүнерде дортуг микрорайонда 110 аа-ны чурттаар бажыныч тудуун доозуп турар. Ша-лычы бригадалык кеңигүнери партиянын XXV съезди-нин шийтирлерин амыдыралга боттандырар даш кымыак ажилдап турар.

ЧУРУКТА: Г. Калзан (он талазында) бале Александр Деге.

Апрель-17 коммунисттик субботник XHV

ХУВААЛДАНЫ КЫЛГАН

Өвүр районун «Торгалы» совхозун коммунисттик суб-ботник иштөөнүн баштайгы ку-ралы болган. Бригадаларын, звеноларын, формаларын болгаш коллективтерин суб-ботник хүвүнде ажилдаар гра-фиган, кичилерин хуваады-п, д-риг-хересселер болгаш авто-мобил база аяг тур-пору-биле хандырылганын шийи алаа чугаалыккан.

Ажы-агыйын бүгү-ле бри-гада, ферма, чурткамылгач черлеринде ол «Кызыл хүгөз» турсааткан кылгыларын, плакаттары азып, дөңгөп. В. И. Лениннин тортугүгөн хүвүндө бээр 106 чыл бо-лур турсааткан суб-бот-никке 400 аягыг кыжы, 30 аягыг автомашина, 9 трактор кыжырап дордунган.

Субботник хүвүнде кылыр ажилдарын хемчээл тола-раттыган. Кара-Талдын, Ка-дий-Бажынын хойку брига-даларын ишчилери 50-50 гектар көк-суу тараар шөлдө-р кыжылаар ынай белет-кээр болгаш ону турар. Ир-битей бригадаларын мажы-нары чунар-бакын турар. Са-рыг-Хол салбарын ишчиле-ри ынай чуртала, бакыныч бусак оскер көжүрүп турар. Чаа-Суур, Торгалыг салбар-лары мал кыжылаары, тарып боозадыла пункттуу, авто-донан тудуу болгаш өске-даа ажилдарын ол хүнде кылыр көрдүгөн.

Субботник хүвүнде коа күш-тү олар ынай белеткен, оор-түгүн, техника септегезин-ге болгаш чакы хову тургал-дарын белеткээринче ула-дырган. Мелччилер ол хүп мал ажилын чугула учас-токтарыга ажилдаар.

В. ТАМДЫН-ООЛ.

ДАШТЫКЫДА

БКП-НІҢ XI СЪЕЗДИНИ АЖЫЛЫН ДООСКАН

СОФИЯ. (СЭТА) Бодунун ажылын апрельдин 2-де доос-ка Болгариянын Коммуни-сттик партиясынын XI съезди-ни марксизм-ленинизмдин идеяларыга болгаш комму-нисттерин шынчызын, пар-тиянын болгаш саймаларын социалисттик нияттедеги тур-гузуу турар улустун чалгыс аштын көргүсөк.

Чуртун партия организа-цияларын голдөөчилери эртеп оруктун түнүгүн үн-дүргө, кылар үнүң планна-рын төлөвиле. БКП ТК-нын Бирги секретары Т. Живков-тун кылганы БКП ТК-нын Отчет илеткелди, делегаттар-нын саналдары Болгариянын Коммунисттик партиясынын оору Совет Эмгекчилер Ком-мунисттик партиясынын оруу-биле чалгыс аай, болгаш улус-тун оору совет улустарын оору-биле чалгыс аай дээр-

МУРНАКЧЫЛАРНЫҢ ЭГЕЛЭЭШКИНИ

СЭКП-нің Кызыл хооромунун бирөөсү онгу беш чылдын баштайгы ийи чылдарында буга-даа планнарын Октябрь революциянын 60 чыл оюну байырламында чедир хуу-саа бетинде күүсөдир дугайында хоорайнын мурнакчы кол-лективтеринин инициативасын деткээн.

Оон эгелекчилеринин бирөөн, тоску беш чыл планын хуусаа бетинде күүсеткен Каа-Хемнин хокур-даш разрез-нин коллектив болган. Разрезтин дагымылар дериг-херес-селерин долу-биле ажылаарынын, фондуну бедидир эги-дерин көвүдөдиринин күсөөн-биле ийи чыл дүргүзүндө бир миллион 360 муң тонна хокур-дашты тыварын 1977 чылдын ноябрь 7-ге чедир күүсөдир, херектенчиреже пландан ажыг 127 муң тонна хокур-дашты чүдүрүп чорлар деп бедиткен социалисттик хүвүлгөсүн алган. Дагыжылар 1976 чылдын бирги квартал планын март 11-де күүсеткен.

Устуде коллективтин чаагы эгелекчилерин деткип, бо талазы-биле организастаар ажилдарын чорларын хоорай-нын үстүрү буга-даа, тузут, транспорт черлеринде, пар-тия организациаларыга боро дааскан.

К. ХЕРТЕК.

Ак-Довурактан медээ

ШАЛЫПЧЫ ЭЭЛЧЕГДЕ

«Тыва даг-дугу» комбинат-тын ийиги ээлчөгүн кол көрүзүп 24-ку демдөөдө оператор өртөөн ажилдап, ол ам дайынчы тошту ита-мы аларган. Улуг өртөөдүн ортузунда кока салып каан ийи столда техниктиг апа-ратурлар чанында болур эр, херезең кыжылар олуруп турар. Ол дээрге ээлчег началь-никтери, техникоттар болгаш оскер-даа тускай эртемниг инженерлер-дир.

Олардын мурнунда ийи-бүрү схемалар чуралар кар-талар, а өртөөдүн бир ча-тында улуг чытте база-ла яны-бүрү өкүп, хмч турар чымырлар күстүп турар. Ол дээрге корпусту ажилдап тур-ар конейлерин, машина-ларын схемалар-дыр. Оон бүгү чүвө күстүп турар: кай-да чүү урел берген, кай-чаар ажилдап турар, оор-тан билип алыр. А оператор корпусту бугу-ле ажилдап тур-ар улуска дыналыларын, мелчлерин берип, рапорттар-ны хүлээн ап оор. Өртөөдүн кырыр эжик асылда база ийи столда ажилтын хейтиг улус бар. Ол — дежурный диспетчер, электротехник-дир. Кайда-да чүү урел берген дээр болду, дораан олар берип кылмы каар.

Бо-ла болгаш бистин ийиги ээлчөгүн начальни-г — деп, тапшырып мастер Хокушу Коко-оол, узун, аны-аг эр-биле мени талкыштыр-ды.

Ол дөдүн эртемниг, алым-спешалист, моон мурнунда даг-дугу бугулар хоорайнын аргалда фабрикасына үр үеде ажилдап турган болду. Оон биске чедип көргөндөгү боур улавыс бир чыл болу-ду. Бедик мергежилди алым-кижи ийиги ээлчөгүн дериг-

хересселерин шенээринге, орта амыктарын өөредирин-ге улуг дузаны чедирин, бо-дуну кымыак, негелекчил-биле мактады чедип ап ту-рар.

— Бо хүнерде ийиги сек-цияда бугу-ле дериг-херес-селерин шенөөдөң чоруп турар. Коа ажил ам бирги секцияда, мында шенөөдө-рин чоруду, дериг-херессел-дерин кылмы турар — деп, ол чымыр турар шиттерде лам-почкаларга айттып, кайда, чүү канчаар ажилдап турар-чы чугаалай-дыр.

— Бугу-ле чүвө шүштү че-дишкенин чоруп турар дээрге херезең, уреликчилер берип база болуудан бээр, оон ол-ла дораан кылмы турар бис — деп ол улаштыр чугаа-лаан.

Ол мыканы ээлчөгө бедик мергежилдиг мастерлар, ма-шинистер, регулятористтер, саваалкылар барын, олар-нын Гороз чуртка бедик сортуг даг-дугун бөөнине белеткен ол демдөөдү-дир. Ам бүгү күштү бирги секция-нын бүрү-биле шенеп ажил-дадырычте улаан, ийиги те-хнологтуг шүгүмү ажылапта кыжыра-биле монтаж ажил-дары чоруп, чокуну хүнерге чедир 24 түрмөктөрүнүн 60 аягыг агаар солдуркучула-рын ажилдапта кыжыра бол-гаш техникоттуг шүгүм-биле үрмөктөөн даг-дугуна кон-центрация алган.

Дериг-хересселеринин шо-нолдерин үргүзүлгө, чедир кылмышмаан чүдүлгелери чо-ку хүнерде доозар даш бү-гү күштү улаан ажил-херек хайын, операторун чидиг үнү бугу корусе иштинде чалгылаан турар.

Х. МОНГУШ.

ЧАА ТЕХНИКА

Бистин республиканын коз-ло, совхозтарыга херезеңгө көдээ ажил-агый техникка-м хун бурду немесин ээси ту-рар. Чүгө сөөлүг үнүң дүр-гузунда безин «Сельхозтех-ник» каттыгышкынынын Ми-нустисин хоорайда станция-ныч яны-бүрү марканын 110 тракторларын чуртунг за-воуттары чүдүрүп чоруткан. Оларнын аразында бистин республикага бир-ле дуга-рында кээр МТЗ-80, Т-150 деп тракторлар бар.

Хорон ажилдап кылыр ма-шиналарын СЗ-3,6 деп 40, СЭП-3,6 деп 60 сепкалар, ку-куруза тарып 24 сепкада, асылгыг 118 аягында, хөй са-ныг кыжыра баа бар. К-700 деп күчүлүг тракторга ажил-лаар ПН-8-35 деп 48 аягында-нын алыр бис.

Ам сорулга болза кайда кел-ген бугу техниканы чакы та-рылга эгелекчилерин мурну-да бээр даяккал ап, ажилдапта кыжыра болур.

П. ОЛДЫРЕВ.

Бөгүн — Геологтун хүнү

Комсомолец Александр Булатов Саян геологтарын бо-лудун геолог болуп асылдап турар. Ол Саяннын шы-жамырларын өөренип көрүп, геологтоосту байдаларын шынчылаарына үгөү үгөү-хууун шырпал келген.

А Булатовтун кызыл ижидин улам даг-дугуун курлавырларын ажыттылар, оон түнүгөдөр кестур. Алек-сандр чүгө бедик мергежилдиг специалист эвес, зарын баа-идепкелдег бай-ныштын. Ол болза балыктуг тана солдунун редколлекция кыжыра болуушаан, комсомолец проекторда баа кыжып турар.

В. КУДРЯВЦЕВИЧ фотоу.

ДААРТАГЫ ХҮНЧЕ ЧҮТКЭЭННЕР

Мало-Юганские бедик про-дуктулуг нефть байлаан Ба-рыин Сибиринин шийи-лекчи-лери тыпкан, хокур-даштын күчүлүг калтары Прикаспий-еде илерээн. Демир руданын чаа байлаа Ортаагы Уралда ты-вылган. 1976 чылда чурттуг геология талазы-биле карта-зында байлактыг оң-он чаа черлер күстүп келген. Чер иштенин шийи-лекчилери боттарынын байырлаан күш-ажылы үлүг чедипшенир-биле утукч турар.

Ажылын түнө-лөдөрүн болгаш планнарын арга-йында ССРЗ-нын геологик ин-дустрия Е. А. Козловскийнин СЭТА-нын корреспондентти-ге чугааланы бола:

Тоску беш чылда чер бай-лаанын талазы-биле чугула хевирлеринин продуктив-ностин дашымы улам көвүдөөн, ол хевирлерин бүдүреринин тем-паларын талазы-биле Совет Эмгекчилеринин шийи-лекчи-лери чедир чедир берген. Хокур-даш, демир руданын, цементте болгаш өске-даа чамдык про-дукту-га сөөлүг чыгарла-кан, нефть, минералдыг че-мишчилтиглер немесир бер-ген. Геологтарын ол чедипш-кенирин бүтүгө билдинтир. Чүгө, эртен беш чылда геоло-гтар алатиттерин болгаш фосфориттерин шийи-лекчи-тен курлавырларын бак бүтү чартык калат, нефтинин бол-гаш боскитини — шүштү би-розонинге көвүдөөн. Бойгө газын курлавырларын 60 хууга, сурамын — 40, не-кельдин — 30, чести — ба-рык 20 хууга өскөн. Улет-пүрүн болгаш көдээ ажил-агыйнын бойгө курлавырла-ры тывар талазы-биле алы-рымнын чедип алынганын деп-тиги үлүс ажил-агыйнын хөгжүдөөнүн бедик темпи-лин үлүг хемчээл-биле мага-дылаан.

Партиянын XXV съезди-нинге СЭКП ТК-нын Чингине секретары эш Л. И. Брежнев «Тоску беш чылда бистин улуг кичээңгейи шийи-тир-леп негептисе чугула айты-ры» дугайында чугаалап турган. Ал айтыры бойгө курлавырларын чедипшени-нин умурунда бистин мурну-вуста туруп турар эвес, а улутпур таптарин чөөк, эри районнарда оларнын эвээзи-нин чалдаганында бооп ту-рар. Нефть, газ, хокур-даш, руда дээш биске ам чөөн бол-гаш сонгу чунтирне улам ырап бар чыдар аларган бис.

Чүгө Барыин Сибиряе безин нефть тывыны 1976 чылда 150 миллион тонна, а газын — 38 миллиард хире кубометр четкен. Ол надыг-дошун оранда кылдыган-даа, кыл-дынып-даа турар чүдүлгө дээрге бугулу мадырлыг хе-ректөр-дир.

Чүгө-чүс муң кижилерин кылмы турар мадырлыг чүдүлгелеринде геологтарын губернатор генерал А. Ахла-ба болгаш палестин хостага арылашын кезектеринче хү-лөткен.

Он хонук хуусаанын дүрү-зүндө Ливаннин президентизи С. Франжье эрге-хуузагезин-де дүжүргө, а парламент чаа президентини согуурун на-ционал-патриоттук күштерин төлөөкчилери негөөн. Бир эвес президент эрге-хуузаге-зинге кыжыра кандидат чурта күрүп эрге-хуузагелерин шажып-чүдүгө барылаан хуваар практиканы уутка-рып, Ливан айттырын боли-тиктиг арга-биле шийи-тир-лөөн чедип алыр бугу-дун программалары баш дугу коор болза, ол таарылдаа ону деткир дараан нацио-нал-патриоттук күштер меде-дээн.

Чүгө-чүс муң кижилерин кылмы турар мадырлыг чүдүлгелеринде геологтарын чаксаалдыкы-биле уткан. БКП ТК-нын Политбюроуп болгаш секретариатын база сойгаан.

Сээдге эш Т. Живков түң-вөл сөс чугаалаан.

АТКЫЛАЖЫШКЫНЫ СОКСАДЫРЫН ДУГУРУШКАН

БЕИРУТ. (СЭТА). Ливан-нын национал-патриоттук күш-тери болгаш барыин уездиг партияларын дайын чорудуга-зын 10 хонукта түр соксадыр дугайында дугуруушкуну чедип алган. Ол дугурууш-кун алыр. 2-де күчүлүг болуу эгелеэн. Найсылалга болгаш оон чоок кызында корум-турмучу турар даш хары-чаканы чуртунг түр шериг

КАМНАЛГА — БИРГИ ЧЕРГЕНИЙ АЙТЫРЫ

«Дүргөн, камналгалык бол-
гаш амгы үнөмү техникум
баазагына дайып туура —
капитал туугуну беким аш-
кыткыч кол үндөсүнөри. Хей-
хей миллион туугунулар шак
ынчаар ажалдаар дээринге
буураар бис» деп партиянын
XXV съездинде СЭКП Төп
Комитетинин Отчет иретке-
ге аш Л. И. Брежнев чуту-
лаан. Ол сөзүлгүлөр өтү беш
чыла туугунуларын ажи-
лыкта «...луг дайынчы про-
грамма бөлүр. Туугу мате-
риалдарын камгы ажалдаар,
оларын каалаалык ажи-
лери дээрке-ле эвөш чары-
лаады үндүрүп тургаш хей,
ага шынарлы продукцияны
бүтүрөрини бир кол мага-
лаады-дыр.

Бистин республикада туугу
материалдарын баазаы бы-
жыгып база хейжүп өрөр.
Хей саныг чутула материал-
дарын Тымга бууруйи ту-
рамынча оларын еске өт-
тастаран, крайлардан сөө-
түп ап турат бис. Оларга пе-
мент, битум, сөнгө шиле дөш
оон-лаа еске үндөйт, ховар
материаллар хамааржыр.

Улус ажил-айгынын шап-
кын хейжүлөсүнө туугу ма-
териалдарын чутулаа ба-
рымдаалык. Коммунист пар-
тия болгаш Совет чалак бис-
тин республикаын туугу ма-
териалдары-биле хандыларын
Кылым Совет чалак деиш-
тирген. Бистин туугуларын-
ка артык чутула өш шынар-
лы материалдарын четчири-
бизе ап болурун бүгү ар-
галары тургустууна ош. Олар-
ны хамчалык савалап, ша-
рааынан сөөртүлө үндөйт
үрөйүп чорук эвөжөн. Ам
көл-ла чуте туугу материал-
дарын еске черлерден Тымга
четчири-биле сөөртүп алмы
бөлүр.

Бо чылын эртен айлары-
да байла калдыгы? «Тымга
көдө» туугу трест туугу ма-
териалдарын сөөртүлгөн
болгаш оларын ажаалдаан
болгаш каалаалык ажи-
лери чалак чамгы хемче-
лери ап чоруткан. Абакан-
дан, Минусинсктен 6130
тонна чутула Кызылда чедир
алган болгаш райондаа
туугуларын туугу материал-
дары-биле хандыларын мурун-
кудан ажалдаан. Ош улам-
чын «Тымга көдө» туугу трест
инварь, февральда туугу-мөн-
таж ажалдарын планын
күтсөргөн.

Имчалла-лаа туугу мате-
риалдарын ажалдаан, каала-
лап турарынча улуг четче-
сөөт ам-лаа бар. Ош ыкшаа ту-
угу материалдарын Абакан-
дан, Минусинсктен 6130
тонна чутула Кызылда чедир
алган болгаш райондаа
туугуларын туугу материал-
дары-биле хандыларын мурун-
кудан ажалдаан. Ош улам-
чын «Тымга көдө» туугу трест
инварь, февральда туугу-мөн-
таж ажалдарын планын
күтсөргөн.

Мартын 15-те байла-биле
алмыга. Абакандын баазаы-
да бистин республикае сөө-
ртсө чотуур 6800 тонна чуту-
лаа чыдар. Оон иштинде
4500 тонна цемент бар. А
мартын ийги чартында
ам-да 2100 тонна цемент за-
воотан ол баазага келген. Ук
бааза мича хей чутула ка-
лааар, санырын, шыжаар
чер чотуудан аркан 2100 тон-
на цементини хуууу алырын-
дан шугу ойталап турар.

СЭКП өкмөтүнүн бюроу
болгаш Тымга АССР-ниң Ми-
нистрлер Чөвүлгөн «Абакан,
Минусинск, База хоорайлар-
нын сыйгарылга баазаларында
чутукуни бистин республика-
е сөөртүрүн күштелдирери-
нин хемчеглеринин» дугайы-
да доктаады хуууу алган.
Февраль 16-дан апрель 18-ке
чедир Абакан, Минусин-
скин баазаларында тыралып
чылар чутукуни республика-
е сөөртүрүн хемчеглерин
алырын хамаарышкан органи-
зацияларга даскан. Ош-ла док-
таада «Тымга көдө» туугу
тресте хамаарышкан чутукуни
Кызылдын транспорт ажи-
лал, конторазынын хуууу-биле
хуууу 100 тоннаны, трестин
бодуну хуууу-биле 25 тонна-
ны сөөртүрүн көрдүгөн.

Херек кырында ажал кав-
зар чоруп турары? Март 1-
ден 16-га чедир транспорт
ажылдаа конторазы (март 12-
де 100, 13-те 132, 15-те —
132 тоннаны сөөрткөнүн са-
нааска) хуууу ортумач-биле
чутула 45—50 тонна хире
чутула сөөртүп ажал турары
дыа эвөш. Трест бодуну
хуууу-биле графикте көрдүгөн
ини донгуп-ле хандылар ту-
рар.

Кварталдын арандан бүгү-
ле хемчеглерин алыр турбу-
же, трестин удуруткучулар,
буурулгө-техникум четче-
лериин эргелелинин харым-
салаалык ажалдаачылары ош
болгаш оларын ажаалдаан
болгаш каалаалык ажи-
лери чалак чамгы хемче-
лери ап чоруткан. Абакан-
дан, Минусинсктен 6130
тонна чутула Кызылда чедир
алган болгаш райондаа
туугуларын туугу материал-
дары-биле хандыларын мурун-
кудан ажалдаан. Ош улам-
чын «Тымга көдө» туугу трест
инварь, февральда туугу-мөн-
таж ажалдарын планын
күтсөргөн.

Миндиг байла чуте чедир-
лери? Эртен чылым берге
уржуктарын утпаан бис. Аб-
кан баазагында эртен чылым
берги, ийги кварталдарында
хей чутула санырын, шы-
жаар, чире берге, артыктуу
кырында цементини сөөртү-
лгөн шыжау, чотуу, чотуу
шамчылгыс. А чылын чы-
лым үндөйт (туугу кылыр-
га таарычылгыс үлө) туугу
херетлөр цемент шугу чок
болган бис. Чайгы айларда
туугуларга немеле күш бөл-
үр — студенттерин туугу-

жу отрядтары келгенде, цемент
чок болганын чексе акша
туугу туугу-монтаж ажал-
дарын кылып ап болурун
аргалык чидиргенин бисин
салап туугуни берге.

Туугу материалдарын бааза-
га үр үдө каалаалы шыжаа-
ны дөш Абаканын баазаы-
тресте 20 мүн рубльдин тор-
галын бо чылын оналган. А
каартал төнчүлгө чедир ол
хире хемчеглери чутула каа-
лааны дөш ам-да 80 мүн
рубльин (хемчеглери санаарга)
төлсөр алар бис.

Ук баазада чылар 4500 тон-
на цемент ам үрөйүп эгелен.
Уе мааар эвөс, частын чылыг
хууууни бодуну эргеленде
кырген. Дон чер, хар эрөөн-
лөй үндөйт, хандылар цемент
шыгып, сугу-биле хуууушкан-
лаа үрөйүп турар. Цементини
шыныра кудулаанын, оон
маркаын кудулаары ужурут,
ыкчангап бир кубометрин бе-
тондарынын ажалдаар норма-
лы барык 1,5 катал үндөйт.
Оон ужурунда туугу-монтаж
ажылдарын бот-үндөй ула-
тадыр, а шыныра кудулаар.

Бир тонна цементини өрт-
тө 19 рубль 60 копеек, а ош
Абаканда Кызылда чедир
сөөртүрүн өрттө 19 рубль 80
копеек азы транспорт чары-
лааы 1 тонна цементини бо-
дуну өрттөдөн улуут. Ийги
болганда туугу материалдарын
чутула Кызылче сөөртүргөн
бисин мүн-чү рубль чары-
лааынын туугу-мөн-таж ажал-
дарын чутула-дыр.

Байла чылым турда, ту-
угу материалдарын сөөртү-
лгөн чотуур үндөйт органи-
зациял шыжааанын, «Тымга
көдө» туугу тресте каш
лаптыр каражага таарып
турар. Материалдарын шугу
үрөйүшкөн, шыныра куду-
лаарынын туугу-монтаж
ажылдарын бот-үндөй аар-
тап, хей саныг чидиргелер
бөлүп турар.

Сайгарылга баазагынын ху-
ууу алырынча ойталаан
2100 тонна цементини (ажы-
лыга чутулаага, трест ош
кампалап алырынча аргалы
чот) чидиргенин чалаас
агаларын бис.

Икчангап республиканын ту-
угуларын чутула туугу ма-
териалдарын килограмм,
тонна буурун камгы ажал-
даар, чидирин болуруу —
бистин хуууушкөн. Туугу ма-
териалдарын сөөртүлгөн
план, график бугулар чорут-
кын чедир алырча бүгү
күстү мөңгөп, хуууушкөн
нарын чалаас болурусса,
ам аркан үдө бисин хейну
кылып ап болуу бис.

Р. ЗЫНОВА,
«Тымга көдө» туугу трестин
эргелекчиинин материалдык
хандырылга талааы-биле ора-
лачкыс.

ХАЙНЫШКЫННЫГ ИШ

Бин-Хем район онгу беш
чылда мал ажалынын проду-
кттарын буурун айна нову-
дирин көргөн. Чимээлзге,
1980 чылда курунуге зыт са-
лаа 22 хуу, суг саалары 31
хуу, дун саалары 27 хуу эвөр.
Бо ажалын темпиз кончуг
бедир, ыкчангап малга быжыг
чөм-суурну тургузур талааы-
биле ажалдарын күштелдире-
ри, калжа-харааны экиниди
негетинип турар.

Районуну план кууушкөн-
ге Ленин ергенниг «Кызыл та-
ралын» совхоз эвөш эвөс
үлгүн кирип келген. Че-
дишкени дөш ун совхоз то-
ку беш чылын түнөлдери-
ле СЭКП ТН-нын, ССРЗ-ниң
Министрлер Чөвүлгөн, ВЦСПС-тин болгаш ВЛКСМ ТН-
нын Турсаал дөмдө-биле
болгаш шилчирп Кызыл ту-
биле шаңкытан. Амгы үдө
ун совхозта боа малдын се-
миртлгө шөлү тургустууна,
278 шарыкыктар ында тус-
най азыралда турар. Оларын
ажал, чегирер турар мал-
чыныра — Маалы Кара-ныс-
ты болгаш Маалы Деспий-еол
биле Салчан Сарыг-оолду Юрий
Носаров бо чуруктарда тыр-
тыоган.

КЫШТАГДА

Мөгөн-Бүрөн баазаында Шы-
мга-Бүрөн дөш төгө колхоз-
тун туугуларын чаа бажын-
ны таван салып, хандыларын
тургузуп, кышканын шы-
жаар, оон сөнгө, халгалып,
иштик ажалдарын малчын
Хертек Сеитиш боду кырган.
Чөм икчангап малчынниг ам-
гыни чыл кыштагал турары
бо.

Олар-белчир, суг-сугта-би-
ле кыштагал таарычылгыс.
Көдөзгөдө катталып-нат-
ташкан тейлер, дөңсөр шуу-
раанында малга магалыг
ыкшаа. Кыштагалын мурунда
легем хову. Хой оодолондо
ош шөлө олардыртка дыка
эвөш. Кыштагалын чыныда на-
ра сугулар база систып ы-
лар.

Хертек Сеитиштин кодамы
ини бир эргеленге таарыкы
бердасы. Ош болу болгаш ош-
туу ажал Сага Билч, кожалары
Хертек Мыйкыл, Хертек
Сат олар калжа иштинде. До-
лаа-ла турган ийги, мал-
мында тооталаан, хой, хура-
ган үнү чилешкен. Талыг
тоотан дыннап турарга, ка-
лаа иштинде бир-ле салдык-
тылдырбас алган салыпна-
даа дөт.

Бир чай аразында «Мөгөн-
Бүрөн» колхозтун амык хой-
жуу Х. Сеитиш-биле хөре-
жө, таарыжар аргалык бол-
дуус.

Хертек Сеитиштин хай-
чаа-ла үнөш ашкан. Бо аразы-
нда ол сувай сарык, чыл-
гы, хураган-ла калгарган. Ош
алышкыдан малчын мууру-
луг болгаш, бичишканде-
не мал ажалыга чалчыкан,
ажылда негез үндөйт дур-
гузунда байла дүргөз.

Колхоз баштаар черинин
дасканы-биле чедир чыл бу-
руулар Хертек Сеитиш то-
руу хой надарын малдарын-
че шилчез. Төрүр хой мал-
дары берге, харымсалгай-
лаалыг Х. Сеитиш калаан
Бичи-биле буурулгө, үр-
түнчелдиг күдөйсип турар.
Оларын сөөгү чыл чылдарда
түнөлдери мындыг.

1973 чылда төрүр чыс хой-
дан 95 хураган, бодуну дү-
түр бир хойдан-ла 1,5 кг дү-
тү кыргып алган. Бодуну кү-
сөл-биле 5 тонна сөгөн белет-
көн. Бо дөртө агаар-бодуу
жонку Мөңгүн-Тайганын бай-
лыгына дөшөп, хуууушкөн. Ош
чылын амык хойку социали-
ст чарыштын тилекчилери-
ни аразыга саладып, «1973
чылдын социалист чарымы-
ны тилекчил» деп хөрөк-
дөмдө-биле болгаш колхоз
баштаар черинин малгал
бажын-биле шаңкытан.

Амгы хойку чедир алган
чидиргенин улам быжыг-
лап, 1974, 1975 чылдарда ол
хуууушкөн кудулааган.

Амгы төдө хойкууну ко-
дамында 324 хой бар, оон 275
оолдан. Хураганнары доола
ошча-мелди. Малчынниг
кыштаанда сөгөн, суу, чарба
четир хемчөлдөгү. Оларарын,
суулаан хойларын үрүтүч
көрүп, немеле чөм-биле азы-
рап турарлар.

Ош беш чылдын баштай-
гы чылында ол белчирин со-
циалист хуууушкөн алган:
чүс хойдан 95 хураган, тыа
уксөөлүг бир хойдан 1,5 кг
дүт амыр, бодуну күсөл-би-
ле 5,5 тонна сөгөн белет-
кээр.

А. БЕГЗИ.

ХЕРЕК КЫРЫНДА КӨРГӨШ...

СЭКП Бай-
Тайга райкому
партия активи-
ни өрөдиге-
ли беким дей-
неге тургузуп,
ош сөзүн бол-
гаш шынарлы
эрттирер иче
улуут кичээл-
гөйи салып
турар. Кичээлдерге ангы-
алгы партия органи-
зацияларын кылып чорудуу ту-
рар органи-
зацияны болгаш ма-
с-политиктиг ажалдарында
эки чүлдериин болгаш чедер-
тестерини дугайында чуту-
лаагы турары чалчыл апар
чылар.

Чоокта чаа эркен мыдыг
кичээлге «Төдө» совхозтун
Кызыл-Дөг салбырынча партия
организациянын ажалынын
дугайын чутулашкан. Брига-
даларда партия органи-
зацияларын болгаш партбөлүк-
терин ажалын парткомуну ууру-
ту турарын дугайында,
хей-ини органи-
зациялар-
биле ажал база партбөлүктүн
организм-массалыг ажалы-
нын, салбырда кескү агит-
циянын байдалын дугайында
дындаалыктын совхозта
партком секретары К. Чамбий-
оол, Кызыл-Дөг салбырда пар-
тия органи-
зацияларын сек-
ретары А. Дамдын база Кудукта
хейжү бригаданын партбөлү-
ктүн органи-
зацияларын хойжү С.
Манзырмычы олар кылганыр.

Салбырын болгаш Кызыл-
Дөг ортумак школасынын пар-
тия органи-
зацияларын (секретары А. Дамдын, К. Кер-
тек) хей-ини органи-
зациялар-
дында удурутканы ажи-
ктен. Профилел, комсомол органи-
зацияларын, херөөннөр
чөвүлгөн ажалдарын партия
хурадаларына дыннап,
оларын ажалында боттуу ду-
заны чедирип турар. Салбыр-
нын, школасын партия органи-
зацияларын, херөөннөр
чөвүлгөн ажалдарын тус-
най хейр-биле чараштыр
деп кылган. Буурунда чоруду-
лар ужурут ажалдарын план-
ын бижеш аска, оларын
күуушкөн доктаамал хынап
турар. Суурун бүгү-ле албан
организацияларда кескү
агитациянын байдалын ажи-
ктен.

Ажалчы чоңуу кижизидил-
гезинге херөөннөр чөвүлгөн
(даргазы Б. Бичедей) улуг
үлүг-хуууун кирип келген.
Агиткаторлар ажалы-биле
лекция, беседалары чоруду-
лар, чорум-чурум айтырыларын
хурадаларга үрүтүч чутула-
шыл турар. Арагалар, хей-
иниини чорум-чурум
үрөр ийи-чангыс кижизидил-
гезин чурттакчыларын
хурадаларына чутулашкып,
хемчөш ап турар. Агиткатор-
ларда «Бистин эки кижизидил-
гезин» деп буурун дөшөп,
эки өрөдигелди өрөникчи-
лерин чуруктарын аскалаан.

Салбырда профилел мест-
кому (даргазы Ч. Дагы), ком-
сомол комитети (секретары З.
Намчы) ажалчы чоңуу бол-
гаш ажалдарын хостуу ша-
гын чөп ажалдап, дышталып

газын ажалыг кылдыр эр-
тиреринче улуг кичээлгени
угландырып, оон-биле черге-
лестир кижизидилгезин, чуту-
лаагы хуууушкөн ажалдарын ажи-
ктен.

Кичээлдин киржикчилери
Кызыл-Дөг салбырынча Куду-
кта хойжү бригадала парт-
бөлүктүн органи-
зацияларын С.
Манзырмычынын ажалы-биле
танымал, малчыннар А. Ба-
ды-Налын, Б. Салчан оларын
кыштагаларына баргаш, олар-
нын ажал-ажын сөөртүрүн
көргөннөр. Бригадала партия
бөлүк партия органи-
зациянын удурутканы-биле хуууу-
ларын ай санында доктаамал
эрттирп, ажал бригаданын
ажал-ажын-биле хуууушкөн чуту-
лаагы ажалдарын, чутула-
шкып, коммунисттерини өт-
татарын дыннап турар. Брига-
дын кызыл-буурунда партия
бөлүктүн буурун дөшөп
кылган. Малчыннар ортузунда
экономиктиг билгелерин үн-
дирерин өрөйүп школа
ажылдап, зооветеринардык
өрөдиге немеле санында
эрттир турар. «Ошуга» агит-
каторлар (даргазы Л. Санчай)
болгаш улусчу контроль пос-
тузу (даргазы Б. Салчан) эки
ажылдап турар. Бригадала ко-
рум-чурум үрөшкенин болуп
көрбөш.

Ийла шугуу 26 өг-буле бар,
оларын кууруткуч деневел
бедир. Өг-буле бууруу радио-
техниктиг, үштен эвөш
эвөс чалчылгыт, өдө чурт-
тап турар малчыннар тыа
халыг келешкелдиг, хөшө ба-
ла кидистен сыраан чалчылга-
лыг.

Малчыннар ортузунда кал-
барган социалист чарыштын
ай санында түнөп, тилекчи-
лерин чутула эки ажал-ажын
көргүзүлгөн ажалда ко-
рум-чурум, туугуларын
өрөдиге, кижизидилгезин ба-
рымдаап илердеп турары
макталып. Бригадала төдө
күштүг электри шугуу
шөйүп өгөдөн болгаш ында
чурар-бажын доктаамал ажал-
дап турар.

Кичээлдин киржикчилери —
колхоз, совхозтарын партия-
организацияларын сек-
ретары Кудуктун хойжү бри-
гаданын кызыл-буурунда
чылдаш, өрөдигелди эркен-
дир түнөшкөн. Олар Кызыл-
Дөг салбырда партия органи-
зациянын партбөлүк, хей-
ини органи-
зацияларын ажалы удурут, кескү агит-
цияны чорудуу турарын
эки үлгөр-чидиргенин дөмдө-
лөп, ол арга-дуржуганы партия
организацияларын шингиди-
п, боттарынын практиктиг
ажыл-чорудуганын ажал-
дарын чутууд деп көргөннөр.

Б. БАРБА.

Дүвүрөнчиг медээ УЕ МАНАВАС

Тес-Хемде «Ак-Эрик» колхоз
бо чылым барык 3 мүн гектар-
га яны-бүрү кудулаарынын
тарымар, ыкчангап турбуу-
жө чакы тарылга белетке ажи-
лери чотуушкөн.

Чаштыра чотуур 34 тонна
арбай үрөшкөнүн 17 тонна
чөтсө, чалгыс чылым сөгөн-
нөри 28 тонна үрөшкөн
шугу чок. Бар болуу турар
үрөшкөн боттук болгашынан
ошарын катал артылап ужу-
рга таарыкы турар.

Колхоз сугаттыг 710 га
чөргө тарылганы чоруду-
лаа-лаа күсүг сугаттыла

организааваан. Бир эвөс бо
хире хемчөлдүг чөргө эки
сугаттып, иштин ажалдаар
болза боду дүвүрөнчиг ап бо-
лурунун барымдаанын муру-
нуу чылдар көргүсөргөн. Суг-
таткы эвөшчү амга чедир чет-
чөдөн тургусууна, оларын
чуртаар хову туралаан сөт-
көөн, сугаттылаага херетлөр
эт-херекселер, сугатчыларын
келер реалди адиктерин чок.

Оон-лаа дүвүрөнчиг чуту-
лаа техника сөткөргөн. Ян-
ды-бүрү марказарын алыр
трактор сөткөргөн, кол-
жук машиналар чөтсө.

«Зыг-ага» маркалыг 34 өлчөр
чөтсө, а мурунда турган 25
өлчөргө, каалаа-лаа, ба-
дышкө, ис чок киткен. Сөт-
төткөргөн техниканын шыны-
ра ношкан, райондарда «Сел-
чөткө» каттыжышкыны
чутула арыл кескенин чедир
хандыларын турар.

Колхозтун девишкөргө
бо чылын хар чута дүшкөн,
чылым хуууушкөн үрөш-биле хар
дүргөн өрөк каар, ажал хай-
ныра ужурут. Икчангап
чакы тарылга белеткедиг
дүргөлдөрин үе далаштыра
берген.

С. АРТАЕВ.

Улус судтарына соңгулдага уткуштур Соңгучуларнын санал-оналы

Апрель 11-де өлкөдөшкөн
республикаларын улус су-
дтарынын соңгучулары боду
эртөр. Бо политиктиг кампа-
ния СЭКП-ниң XXV съездинин
чотуу дөшөп ажал турар.
Тымга автономн республи-
канын райондарында болгаш
хоорайларында дөт. Мөңгүн,
Тайга районда соңгучуларга
таарышкыр чорутуулар
ажалдарында эвөс органи-
зацияларын турар. Тускай
кыштагал хемчеглери бугулар
бир өртүр, дөрт учаскылар
тургустууга, учаскы соңгучу-
ларга комиссияларды талда-
тыг кижизидилгезин соңгучулар
деишкенин үндүргөн. Ош мича
соңгучулар далаалары
четчелестегин болгаш бүтү-
нүшкө чаралар аскалган.

Бо улуг херети районду
партия, совет органи-
зацияны чуту-
лаагы хуууушкөн, боттарынын ка-
лаагы дөшөп, боттарынын күсө-
лөргө соңгучуларга бүгү-
ле таарышкыр байдаларын
тургустуу. Районун «Мал-
чы» колхозуну боту колхоз-
чулар район судуга санын-
да талааы-биле сугаткан улус

судызынга кандидат кылдыр
бол-ла улус судуну судьяны
турган эш Борис Лопсанович
Дамыны чалгыс өт-сөткөлдүг
деишкенин болгаш ошарка
бүртүкчелери-биле чөшкө-
лөдө боорин дөшкөн. Мурунда
соңгучуларга улус судьяны-
га соңгучулар турган эш Б. Л.
Дамынын адынга чылыг сөт-
көргөн соңгучулар чутулаа,
боттарынын буурулгө илер-
ткөн. Колхозчуларын деиш-
кенин кандидаттуураам эш
Б. Л. Дамынын дөш районун,
орун-туугу учаскыларын, «Мө-
гөн-Бүрөн» колхозтун колхоз-
таткы чалгыс кижизидил-
гезин дөшкөн.

Районун улус судуну суд-
ьязынга кандидат Б. Л. Дам-
ы совет хуууушкөн негедер-
лерин дүбүртүп ажалдап,
бодуну билин, ажал-ажын
шын ажалынан харам чокка
барал болурун, ол шугума
хей чылдарын иштинде
ажылдап келген. Иш Б. Л.
Дамынын хей-ини хей-ини-
чи, чөм-биле хамы харыла-
шкы. Ош административтиг ор-
ганында партия эки органи-
зациянын секретары. Район-
да соңгучулар 40 улус төлө-
дө-биле хамы харылаанын ту-
дуп, оларын хуууушкөн
иштинде дууаны доктаамал
чедирин турар. СЭКП райо-
муну болгаш район Совети-
ниң күсөкчи комитетинин
далаалык ажалдарын ак се-
килдиг-биле күсөлдөй турар.

Мугур-Амсы суурун бүгү
соңгучуларын улус судья-
зынга кандидат Б. Л. Дам-
ы-биле ужуушканын боду
эрткөн. Ажал эш Дамы соң-
гучуларын берип турар бө-
лөк буурул

ШИНЧИЛЕДЕРНИ УЛАМЧЫЛААР

Чылдын-на, апрельдин баштайгы даштанар хунунда, совет геологтары чартык миллион отряды Геологтун хунун демделген эрттир турар. Ол оншаагы хунда чурттуу геология албанын ажилдакчылары эрткин чылда кылган ажилдарын тундурган. Идүрери чалчыла апарган.

Партиянын XXV съездинин төгүлүг шийирлерин амдыралга боттадыр даш бугу совет кижилер куженишкенин ажилдан эгелен бо уеде байырламысты эрттир тур бис.

Тыванын «Хундулдеди Демдэ» орденни геология-шиничиле экспедицияны тоску беш чылды планниг оонааларын чедикшир кустекенин рапорттаа. Саянла казымал байлактарын тывар талла-биле улус ажил-аггы планы 100,5 хуу куустеттинген, мөнгүн суунун чаа кулавырын Терлиг-Хаалдан тылкан, Чаа Шагалан-Артынын чанында цемент чиг-эдинин кулавыры шийирлеттинген, Дус-Дагнын дус кулавыры ажиттинген, «Тыва кобальт» комбинатка хереглери-биле Ак-Талдан хөмүр-дашты ажил арга-биле тывар черлерин илереткен, ук комбинаттын минералдыг чиг-эт базазын улгатырарын аргалары бар дээрин тодараткан меделер алдынтан.

Бистин республиканын чамдык районнарына 705,3 муң дөрбөлчин метр шолдун чер алдында суг кулавырын дилеп тышкан болган колхозтарга, совхозтарга 8 куудукту ажиллаары-биле казып берген бис. Оон анында, Тыванын районнарында геология болган шийирле бөлүктөри перспективти ажиттыг казымаларын он-он хевирлерин, бүдүмелдерин геологиктиг болган геологиктиг шынарларын тодараткан.

Тыванын геология экспедициянын коллективни 1975 чылды коску чедикширлерди дооскан. Саянла казымал байлактар тыварын планы 104

хуу куустеттинген. Араактын мөнгүн суг тывыжыга белеткен ажилдары чуртуттунган, Тыванын топ районнарында мөнгүн суг бары тодараттыган. Республиканын мунуу-барын чүгүндө ховар рузалар элементилери барын геологтар илереткен. ССРЗ-ниң кулавырлар талла-биле күрүне комиссиясы Тывада цемент чиг-эдинин болган дийун, чугайны кулавырларын ажилдары-биле төлөвдөдү чокта чаа бадыйкан. Тывага цемент бүдүрүп бөлүрүнүн бүгү аргалары бар.

Устунде алаанымыс чедикширлерин чедип алмырда геология шийирлектеринин кызыкмак күн-ажымы, коллективте калбарган социалист чарыш дузалаан. Бистин геология бөлүктөрине 400 хиле кижилер боттары-биле, а бөлүк бүрүзү база аразында социалист чарышты.

Эрткен чылдын түнөөдөринден алырга, мунуу-барын бисте эвөөс эвөөс болган. Оларга Ю. Саваным, Г. Александров, Н. Коржун болган эске-дээ элтерин улуртка шийирле бөлүктөри мунуу-барын чылган. Оон анында Хову-Аксы (начальниги Н. Ерохин), гидрогеология (начальниги В. Владимиров), Океанология (начальниги С. Кузнецов) болган Саян (начальниги А. Гуменов) бөлүктөрүнүн ажилдары эргелели демделген. Чер үтүгүзү бригадалардан Саян бөлүгүндө А. Чарикотун улуртка бригадаларын бирги черин элөөн. А чыл түнөөдө-биле 15 мунуу-барын «Тоску беш чылдын шийирле» деп хөк демдэ-биле шийирле.

Чедикширлер-биле хереглери бистин мунуу-барын амдаа кылга чогур ажилдар хей. Шийирле ажилдары бисте копкак чуртуттун турар таварышталар база бар. Алдынын, вольфрамдын, кобальттын кулавырларын шийирлээр ажилдар бисте копкак, Саяннын казымал байлактар

Тоску беш чылда бистиң улуг кичээнгеилги шийирлеп келгенивис база бир чугула айтырыг болза одаар чүүлге, энергияга, металлга болгаш чиг-этке чурттуң хереглелдерин хандылары бооп турган... Нефть, газ, хөмүр-даш, руда дээш бис ам чөөн болгаш соңгу чүктөргө улам ырап бар чыдар апарган бис... Ол кадыг-дошкун оранда кылдыган-даа, кылдынып-даа турар чүүлдер дээрге ёзулуг маадырлыг херектер-дир. Ук херекти бүдүрүп турар чүс-чүс муң кижилерни Төрээн чурт онза бедил-биле үнелеп, хундулеп-даа турар.

(СЭКП-ниң XXV съездинде Л. М. Брежневтин кылган СЭКП ТК-ның Отчет илеткелиден).

ДИЛЕП ТЫВАРЫ — ООҢ СОРУЛGAZY

Тыванын «Хундулдеди Демдэ» орденни геология-шиничиле экспедициянын техниктиг хандырылга кидди-ниги начальниги В. А. Воробьевка бо хунер ажилдан турары коллективинин 30 чылы болган геология-шиничиле ажилдарына оон ажилдап эгеленгенден бээр 40 чыл болган-биле холбошкан.

Виктор Алексеевичини төрүмүндө геолог деп адап бөлүр. Школада чылдарында бойдука ол ынак, оон дегем ховуларынга, ногаан аргаларында хондур-даа болза кылган чоруксаар. Ыраккы черлер, шийирлеттинген де-вискээрлер оон сагышын амыраттай чорал. Оон күзүлү бүдүп, 18 харымында-ла төп-грабниң мергелерин чедип алган. Барыны-Сибиринин геология-шиничиле эргелелиге төмүлзүз. 1931 чылдан эгелен дагып Шориянын демир болган алыр рузаларын шийирлеп алырда ол иден-

кейлиг киришкен. Анаа Виктор Алексеевич топограф-геодезия ажилдарын кылган. Ол уеде бергелер оон мунуу-га уда-дараа таварыш турган. Бодунун шийир алган ажилыга илги ынакшыл, комсомолчу сагыш-сеткил оон чүрөөн дуй аспактапкан, баштайгы шийирлектеринин бөл-лен эвөөс ижинге ол чаалдан алган. Баштайгы беш чылдардан эгелеп, Виктор Алексеевич бодунга кадыг-бергеге төрүл-бас бүдүп-шынарын каннан алган. Анаа даандырган ажил бүрүзүн сагыш-сеткилин ханынчандын күөсүдир кылдыр ол бодун чийиктирген.

1934 чылда В. Воробьевту Совет Армиянын хунуу-барын чедип алган эрттирери-биле келдирген. Шерити турганы ийи чыл ичинде ол артиллерия техникасын чедикшир шийирлеп ап, «Биче артектик» деп эргетиг кулавырже халашкан.

Ол катип шийирле ажилы-ныч килген. Красноярскин оон талакы эрткин бажынар тууар талла-биле шийирле ажилдарын чорударыга Виктор Алексеевич улуг улуг-ху-зун килген. Оон соонда чылдарда Абаканнын демир-руда кулавырларын болган Ново-Кузнецк комбинатынын бүдү-рүлгө-баазанын калбартып ажилга илдепкейлиг киришкен.

1939 чылда чорбон чыл харлыг анык эр Виктор Алексеевич Воробьевту аэропо-

графия бөлүгүнүн начальниги-ге төмүлзүз. Анаа ажилдап кириринин мунуу-бар ол мергелерин бедиин, Москвага курс база эрттирген.

Оон улуртка бөлүү «Кула-бастың болган Чөөн Саяннын демиркээрлеринге шийирле ажилын чорудуп, Абакан — Тайшет демир-орук магистралын тудурунга база киришкен.

1941 чылдын мартта Виктор Алексеевич СЭКП кижигүпте килген. А кал ай эрткенде Ада-чурттуң Улуг дайы-ны эгелен. Дөрт чыл иштинде коммунист В. Воробьев фронтунун кайы шугунуга чептөөн дээр! Чүңү көрбөз дээр! Ол немец-фашисттерге чедип чылча тавышкан. Тиле-гениң туту кирип, тайбың чарлаптыганда, ол капитан эргетиг чуртунче чапкан.

Оон соонда чылдарда Виктор Алексеевичинин ажилдары база-ла шийирле ажилдары-биле холбошкан.

1946 чылдын октябрыда ол Тывага келген. Баштайгы чылда оон экспедицияны Кара-Сугтун шыгжамырын дилеп тывар ажилдан эгелен. Тыва-нын комплексниг геология-шиничиле экспедициянын төртүтүгүн үзөй база ол чыл болган. Оон бээр В. Воробьев бистин республикамын үн-мөн, өскөзүр барган. Илчээ-да-да Тыванын иштинге узун-да, дораа-даа хуулар чоруп каапкан. Ол Хову-Аксыга

ажылдап турган, Кара-Сугта чорган, Ак-Довуракка шийир-ле ажилдарын кылган, Дус-Дагнын дус кулавырын шийир-леп...

Тыванын комплексниг геология-шиничиле экспедиция-ны «Хундулдеди Демдэ» орденни кам чылдар бурунгаар тывыскап болтай. Ол дээрге экспедициянын ажилдары-нарын, инженер-тех-никтиг ажилдакчыларын болган албан-жаакчыларын шуугуру куш-ажылын түннелдир. Анаа Виктор Алексеевичинин кириген улуг-хуу улуг болганы чутажок.

Амгы уеде В. А. Воробьев-тун хары 64. Пенсияже ону дөрт чыл бурунгаар үдөшкөн бис. Илчээ-да-да ол анаа олу-рун шыдаан. Шийирле, тывар ажилче катан өп келген. Виктор Алексеевич геология-шиничиле экспедицияда техниктиг хандырылга кидди-лин улуртуушкан, аныктайга бодунун билиг, мергелерин дамчыткан берип турар.

Виктор Алексеевич Воробьевтун шайналыра хей. Ол Ада-чурт дайнын орденниң II чергенин элдепкейли. Оон анында хей-хей медалдар оон хөдөөн каастап чорур.

Бистин араваста тайбың куш-ажылын дайнымын, коммунист мындыг эштин ажилдан, чурттан чорудурун чоргаарындан бис.

Г. АЛЕКСАНДРОВ, бөлүн начальниги.

Тыванын комплексниг геология экспедициянын № 4 өрүмнечилер бригадаларын кижигүнери (солгай тала-да) Анатолий Ионников, Валерий Зинин олар ЗИФ-650М деп станок-биле черин 600 метр чедир хандыр өрүм-нөп турарлар. Оларныкы ажилында чордо кулавырларын чамыгы илереттерин.

М. ИРЦЕВТИН фотозу.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХУННЕРДЕ

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

УЛУГ КӨДҮРЛҮШКҮН-БИЛЕ УТКУП ТУРАР

ПРАГА. Бүгү чехословак улустун амдыралында улуг болуушкун — ЧКП-ниң XV съездинин Прагада ажитты-нар хуну чооктулаан. Чурт-тун ажилчы чоннары ону күн-ажымы эгелечи чорут-тун көдүрүлүшкүнү-биле, бүдүрүлгө улуг чедикшир-лер-биле уткуп турар.

Нератоние ховорайла «Со-циализм» комбинатини хиктир-ти эселеге алаар болурун, баш-тайгы чартык чылдын оона-лазын ажил кустедирин ху-лөдгөн. Ады ай дургутуна бүдүрүлгенин коллективни улус ажил-аггыны планга немей 12 муң тонна күгүр кислотамы, муң тонна напролуктам-ны, эске-даа үнелгөй про-дукцияны бээр. Чаа чехтерин төлөвдөдүгүндө эрте ажиллап килген турар.

СЪЕЗД МҮРНУНУН ЧАРЫЖЫНЫН ЧЕДИИШКИНЕРИ

БЕРЛИН. ГСЧП-ниң IX съездинде алар болурун социалист чарышка боттары-нын хулаагелерин. ГДР-ниң ажилчы чоннары алдары-ны-биле кустедир турар. Берлинде «Верман-Борит» бүдүрүлгени болган Герлиц-те энергия машиназы кылар заводтун коллективтери бо чылдын баштайгы үш айынын дургутуна нини күчүзү 740 муң киловатт ийи газ болган ийи бус турбиназын кызып үдүргөн. Берлиндин болган Гер-лицтин машина туурачулары 25,4 хуууун берген болган 75 муң шак хиле ажил үзөй каппан алган.

Расистерге дузаламчыга удур

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Кат-тышкан Напильер Организа-цияны чогур шийирлерини турда-ла АКШ-тиң Мур-нуу-Африканын расистерге дузала турарына америк депнальгет кижилер шийир-леп дуураанышкынын илерет-тир турар.

Лос-Анджелоска (Калифор-ния штат) оон чурттакчыла-рын масалыг митингине болган. Африканын мунуу чүгүндө кал-ла саппыг ак-кентиге кижилерин эрге-ча-гыргазында америк дузалам-чы калбарышкынын план-парыга оон киришчилери улуралын турарын илерет-

СЭКП-НИҢ XXV СЪЕЗДИНИНГЕ БАЙЫР ЧЕДИРИП ТУРАР

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Совет Эвилелиниң Коммунист партия-нын XXV съездинин чуртут-тун дегелетин кады ажил-лажылазын даш, улустарын хосталгазы болган хамаарыш-пас чоруду даш улам ийи-тиг демиселдиң программасы бо-ла депшилетиг бүгү кижилер төлөвдөдүгүндө быжыг тайбың даш, артезияга болган дай-нында улур демиселге шыгаралгай өй болуп турар деп, «Улустар аразыга тай-быны быжылаары даш» деп Ленинни шайналыра лау-реаты, КНО-нун Апартеидке улур тускай комитетинин дар-

газы, Гвинея Республиканың КНО-да доктормал төлөлекчи-зи Жана Мартен Сиссе меде-лөөн. «Бис съездинин ажилын канчаар-даа дашкоч улуг кичээнге-биле хайгаарып турган бис» деп, Ж. Мартен Сиссе СЭТА-нын корреспонденти-зи-биле беседазына чуталаан. СЭКП ТК-нын Чингине секре-тары Л. И. Брежнев партия-нын съездинге бодунун хай-ны уткалыг илеткелиге тай-бын, улустарын хосталгазы болган хамаарышпас чоруду даш демиселдиң эргекч чү-гулазын ооналап демделген. Ол кийгырыг чер бөмбүрээ-ниң бүгү-ле буауларында тайбың таллажыларын, улустарын национал хоста-лышкыны даш демиселчи-лерин илги чүдүлгүзүшүнү күнүгө таварышкан. Коло-налдыг молчудалдыг систе-мазын бүгү-ле артымышкы-нарын, улустарын ден эрге-лерин база хамаарышпас чо-руун кызыл-кылар чоруктарын, колониализмдин болган рас-кизмдин бүгү одагаларын бүрү-нү-биле уутуурун аң чутула сооругаларын бирөөн кыл-дыр салаар даш совет комму-нистердиң съездинини шийир-теге делегетини улустары байыр чедирип турар.

УЛУГ ТААРЗЫНЫШКЫН

ПАРИЖ. (СЭТА). СЭКП-ниң XXV съездинин документи-лери, хамыктыг мунуу-бар Л. И. Брежневтин илеткели чыгарышкынын болган тай-бын жол-желбэ догунааш-кынын быжылаарыча, ССРЗ-нин дашкы чурттар-биле кал-ды ажилдажылазынын бот-болуна ажиттыг хей талаам харылажыларын калбартырып-че улганга совет дашкыкы политикаын улаанышкынын өскерин чогутун фран-цустарга чаа бадыйлашкыны болган деп, ССРЗ биле Фран-циянын аразыга сазыла-

жылгаы хөгжүдөр талаам-биле каттыжымышкынын чинги-ле директор Жорж Лаконб СЭТА-нын корреспондентин-биле беседазына меделген. Француз-совет кал ажил-лажылазы Л. И. Брежневтин илеткелине беди-биле үнел-ленин, а ол ышкан бистин ийи чурттарымыстын аразыга дүгүрүшкүнүнү чаа калы ажилдажылазын талаларын калбартырыга ССРЗ-нин бе-ленин СЭКП ТК-нын Чингине секретарынын илгердизиниң француз ажил-херекти бөдү-рүп улуг таарзынышкы-ны-ле уткаан деп, Ж. Лаконб де-мелген. Совет Эвилели-биле экономиктиг солчулганы хөг-жүдөргө Франциянын ажил-херекти бөлүктөри ханы со-нуургалдыг болуп турар.

АГРЕССЧИЛЕРНИ УРУУ ШАПКАН

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Мур-нуу-Африка Республиканын расичи суг-чурумунун болган оон империалисттик өмөржи-чиликтерин Ангола Улус Рес-публикага улур агрессиянын дугайында айтырыны чутал-лажып көөрүн КНО-нуң Айымы чок чорук Чөвүледи дооскан. Кайда-да каттыш-пайн турар болуу чурттарын килерин, Анголага улур Мур-нуу-Африка Республиканын чекесини интервенциянын шийиртирил-биле бүрү шаап турар резолюция төлөвдөдү ол чүдүлүп деп көргөн. «Анго-ла Улус Республиканын хама-арышпас чорутун, тускай до-гунаашкынын болган деви-ска-риниң чеге-бүрүн турарын» Мурнуу-Африка Рес-публика-нын хажык чок сагымын не-геп турар.

Мурнуу-Африка Рес-публика-нын дүрүм чок черге эгелен

паяны деткиринден ойталаан болган бадыйлашкы үзүндө Айымы чок чорук Чөвүледи-ниң хурамыга келбөөн. Ил-дыг аныалыг чорукту ында чуталажып турары ышкан, маосичи делегат мунуу-аф-рика расистерниң болган оларын өмөкчиликтеринин агрессиянын буруу шаап турар резолюцияга улур «бүдү-биле бадыйлаш», деколонизацияны болган Африканын чаа хама-арышпас чурттарынын күрүне болуп тургустуурун айт-тырларын шийирлеринге хамаарыштыр Пекининиң поли-тиказынын бурунү-биле бой-лап дүшкөни оон-биле көр-гүскөн.

АКШ. Англия, Франция, Италия болган Япония бад-ыйлашкан дадалаан. Анго-ланын девиескээрине Мурнуу-Африка Республиканын чеп-

Е Э К - т и н сессиясында

ЖЕНЕВА. (СЭТА). КНО-нун Европа таламы-биле экономик-тиг комиссиянын ийи бө-лүгү турар 31-ги сессиясында хуп чуртунунун кол айтыры-ларын бирөөн — «Догалдар турар бойду чүдүдөри канга-лаарынын, транспортту болган энергетиканы хөгжүдөригиз талла-биле кады ажилдажы-лаганын айттырларын чутала-жыр илгити-европа конгрессе-тир азы алурунел аразынын чөвүлөд хурааларын эрттир дугайын» чуталажып көөрү эгелен. Ол айттыгы совет делегациянын эгелечи сана-лы-биле хуп чуртунга кил-ген.

Совет делегациянын ол эге-лешкини социалист чурт-тарын делегациялары кий-биле деткивишкан, ССРЗ-ниң саналы Хельсинкиге болган чө-вүлө хураалдык Түндөк ак-тынын чүдүлгө боттадырар-чычче улганга деп ооналап демделген турар.

ССРЗ-ниң саналы эске-даа элөөн хей делегациялар чогу-мчатыг деп көрүп турар. Чи-жиге, Турциянын төлөлекчи совет делегачи санал улуг со-нуургалдыг болурун турар деп айткан. А Швециянын деле-гациянын башкыны ажил-чорудулаанын айттыгын тал-ларынга Швеция илдепкейлиг килерин меделген.

Улустарын национал-хос-талгалыг шийирешкенин хажык чок деткин турар ССРЗ-ниң тайбыңа ынакшылдыг дашкы политикамынче му-гүл-меге халдажкынарын совет төлөлекчи М. А. Харла-мов ойтур шапкан. Ангола Улус Республикага улур агрес-сияга мунуу-африка расизм чаксаан эмес турган деп, ол ооналап меделген.

сектиг куртиерин халдап ки-ренин Каттышкан Штаттарын база НАТО-нун бөлүгелешки-нинин илеретил-биле болган чажыды-биле деткин база ча-рылаарыкчы бөлүгелешки-нинер ФНЛА-га болган УНИТА-га калбак шериг дет-кимчини көргүзүп турганын агартып ордашкан, АБШ-тин төлөлекчи эвөөс өвөөс күженишкенин үлдүргөн.

Улустарын национал-хос-талгалыг шийирешкенин хажык чок деткин турар ССРЗ-ниң тайбыңа ынакшылдыг дашкы политикамынче му-гүл-меге халдажкынарын совет төлөлекчи М. А. Харла-мов ойтур шапкан. Ангола Улус Республикага улур агрес-сияга мунуу-африка расизм чаксаан эмес турган деп, ол ооналап меделген.

Буруулугларны кезедир бе?

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Бо-дунун продукциянын өскө турттарга сазып-сайтар сор-тулга-биле хей-хей америк корпорацияларын дашкы чурттары албан кижилерин сазып, халлап аң турганын сойлап илереткен чорук ойдук чон ол үлгүдөдүлгө килгит язым болу бергенин тодарыра-биле тускай ко-миссияны тургузарыча Ак бажымын албалаан. Преан-дент Дж. Форд меделел кыл-ган, «корпорацияларын даш-тыкыда чигангыг төлөлекчи-риниң таламы-биле тускай бо-лук» деп адаан комиссияны тургусканын дугайын чар-лап дынаткан. Ол комиссия-нын саздыг министри Э. Ри-чардсон баштан турар, оон составыга күрүнө секретары, кангаала, юстиция ми-нистрлерин болган чаматтыг

Монполизацияны канжар-лашкынарын сойлап иле-реткен чорук «адыл шийи-ги» политикайг айттырларын тыткан кюринге» чедирген дээрин. Дж. Форд бодунун меделеликте хулаап чутала-ан.

Америк корпорацияларын дашкымыга дүрүм чок үлгү-дөдүлгөдө улур дашкыг кем-челерин ол комиссия ап шы-даас дээрин Дж. Фордтун ме-делелинде оон-биле кады көстүп турар. «Тургускан тур-гай бөлүктүг сооругаы бол-ла америк корпорацияларга көзөмөчө көргүзери эвөө» деп, президент айткан. Ол бо-лукке чутаа «айтыртыг хемчээлине» тодарырын бол-ган илеткели чыл төнтүгү-де президентге кирип кел-рин дааскан болуп турар.

БЕИРУТ. Ливанда иштики политиктиг кризис уламчылап турар. Чурттуң найысылалында дүвүрээзиниң байдал хевээр арттышкан.

ЧУРУКТА: Бейруттуң кудумчуларында бос-чепсентиг кижилер.

(СЭТА-нын телефотозу).

РЕВОЛЮСЧУ, ЧОГААДЫКЧЫ

ССРЭ-ниң Шериг-Далай Филонун Ленинградта Тон музейинге улус үргүчү элдерге болуп, Илангы Россияны суг алаанга чорутуу хемелериниң баштагыларын бирөөнүн чанына көрүтүгөр үр-ле тургулаар. Ол дээрде модель эвес, а орус-апоп дайынына киркип турган хемелер.

Ону көрүп турарга, анда экиндирер хамаан чоң, харым-даа оң иштинче көрер бери болган коргунучтук ишкан сагындырар. Ынчалар-жоң ол чутас суг алаанче кирип турган эвес, харым дайында удуз операцияларын кылган турган хемелер.

Ону кым чогаалып тургусканын, Россиянын суг алаанга экиндирер хемелериниң тудуушунуң канчалар эгези-ниң? Бо ажалың эгезекчилериниң бирөөнү революсчу Казимир Гаврилович Чарновский болган. Санкт-Петербург шивээниң хорутатгыры турган. Мышк чурттуг даяр-лип Чарновскийниң «херек-ти» 1829 чылда эгези бол-жоң, оң дутайында дайындагы чутас бистин чыныста парала-га көстүп келген.

Шаг-шагың доозуну-биле шытыптан «херек» революс-чу, чогаалчы Казимир Чарновский болган хаан ча-зааның кара-башчыларын оосе-даа хорутатгырыларын-ла дутайында хойну көргүс-кен.

1829 чылдың май 6-же дупе-ринде жандармерия офицери Афроимов Петропавловск шивээниң Петербургтун ме-дицинурия академиянын студентин Казимир Чарнов-скийниң экиген. «Ол полити-ка талаа-биле мынаның чоң анык кыжылар-биле хары-ла-лаа турган» дээр хорут-даткан.

Ол үеде чыгыс-даа чуртна суг алаанчы хемелер турбаа. Ынчалар Николай I Россия суг алаанга чорутуу дайымы корабльды болур-дур деп чү-лө чүр-даа динналбаа. М.

Герветинг «Хаан кара-баш-чынын төөгүзү» деп ажалы-да Казимир Чарновскийни хаан чазаа Архангельск гу-бернияныч чоруткан деп айткан. Чоокта чаа Архан-гельск хоорайның архивинде чамдык фактылар тыбылган.

1834 чылда Казимир Чарновскийни полициянын шыг-ым тайгааралы-биле Архан-гельскке шөлөң турган. Ону губерния баштаар чери-ге канчалар ажалы кыл-дыр кылдыр токулаа.

1836 чылдың декабрь 3-те губерния баштаар чери Ар-хангельсктин шериг губерния-торунга Казимир Чарновский-ниң дутайында кылчаар би-жээ: «...баштаар черге ажи-лың аңа сепкилди болган че-дишкенин кууседиң турар». Оң хенерте, 1839 чылдың февраль 14-те, шериг губерния-торга Казимир Чарновский Архангельскке үймөң үндү-

реринге белеткенни турар деп динналды келген. Истеде үе-инде туттурган поляктар Еродовский бие Гжимков-ский «туттурган поляктарын, хорутатгырыларын» бо-ган адыңа помор тараачы-нарың аразында үймөңгө кирип кижилерин» дилеп тыгарын Казимир Чарновский биеке чутаалап турган деп ба-дытааннар. Оларның созу-биле алырга, Чарновский ча-зын эрге-тагырга черлеринде ажал дээрбеден тыптыган, ажал судуларын эжеке, чепселген алаң, дашыкы-же, Испанияже чоруттар деп турган.

Губерниянын удузугазы мындй ажалдыг алган, дүр-рөп эгези. Мык хей кыкка-ларын тууду хорутулаа. Казимир Чарновскийни 1839 чылдың апрель 4-те полиция-нын шыгымы хайгааралы-биле Саранскага чурттуура кыл-дыр шөлөң. 1847 чылдың ок-табрда ол аңа өлгөн.

Л. ЗЕЛИНСКИЙ. Новосибирск хоорай.

жынче уери-биле Мугур-Ак-сынга келген. Бистер, ону класстың өөреникчилери Сер-гей Хертек, Валера Иргит, Александр Иргит оларын-биле кады турисчи похода кирип чөптөөрдө алдымыс. Май 5-те Тывада өң-бе бедик даг Монгу-Тайганың бажыңче үгөн бис. Анда 26 кижик-киришкен. Шак мындыг хей ту-ристер моон мурунда мынаар үнү карбис.

Тайганың бажыңа үнүп ке-лирге, Монгу-Тайганың ба-жыңга Россия Федерациязы-нын Кызыл тууган астыныс. Турисчи похотун кижикчи-лериниң аттарын бижээр са-зынын бистин мурунуста бо-же үнүп турганынын бижик-териниң аразына арттырып каан бис.

Москва чуртут Юрий Промптова уурткан экспеди-ция 1946 чылдың августта Монгу-Тайганың бажыңче бир-ле дугаарында үгөн. Оң составында Мугур-Аксы чурт-тут Шөмбүз Сундуйвич Кыр-гыс кирип чоран. Турисчи похотун кирижикчилери баш-тайгыларын бирөөн-биле ужурашкы, оң солун чута-зын динназын.

Монгу-Тайганың бажыңче үгөнүм төрөн терини улам хаандыр билеп алырынга дуза-лаан.

П. ДАДА. Турисчи похотун кирижик-чи.

Төрөөн чериң билир сен бе? ТЕРЕ-ХӨЛДЕ ШИВЭЭ

Тываның тайгаларында, дагларында, хемеринде бол-ган хөлдеринде, арга-арыга-рында тураскаалыг аттарын азы кандыг-бир онзагай дем-тердин болурга анаа дөмөй-леп алаан черлер бистин рес-публиканың девискеринде хей. Ындыг черлерин бирөө-ли моон мурунда үгөн «Ту-ристи орустар» булуңунга со-луңуң помчуктузу А. Даваа Улуг-Хем району Сүме да-нын дутайында бижээр бол-ган.

Тываның кайгамчыктыг каас-чараш чурумалдыг, ап-мепи, кат, тооруу элек чер-лериниң бирөөн — Тере-Хөл ту-ризмге болган бодуска ына-жарын кичээгейин хаара ту-дуп турар. Тере-Хөлдүн орту-зунда өрте-бурунгу шагныг шивээни бар. Эртемелдерини сааналы-биле алырга ол шивээ-нин иштине улуг орду турган деп турар. Ол орду 36 улуг өргөдөргө чарынган. Оң ту-дуңга гранитни, кончуг бы-жыг, даш дег тууйуну болган өске-лаа материалдары ажы-

лап турган болуп турар. Ол шивээниң болган Тере-Хөлдүн дутайында кончуг со-лун тоолуктуг чутааларын ол чериниң чурттагыларыннан диннап болур. Чайгы үеде ол хөлдү долгандыр каас-чараш чечек-чимис долдур үнүп ке-лир. Чайгы үеде ол хөлдү дол-гандыр «Тере-Хөл» колхозтун малчынары чаллап турар.

Тываның база бир каас-ча-раш бодус чурумалдыг чер-лериниң бирөөн — Тере-Хөлче чүлө бистин республиканың туристери, аал-чорукчулары экскурсиялап барып көрүп ту-рар эвес, а харын Ленинград, Москва, Киев, Рига, Таллин, Минскпен болган калба-делем Төрөөн чурттувустун өс-ке-лаа булуңунарында турис-тер өрте-бурунгу шагныг ши-вээни улуг совуургал-биле көрүп, танымал турар.

В. ЧАДАМБА. ЧУРУНТА: (адаанда): Тере-Хөлде шивээниң бир талазын-дан тырттырган хемери. Авторнун фотоу.

биле канчалар эмнээрин бир-лериниң кылдыгында, ажалын, кырында тускай хер-скендер-биле чыгып алыр. Бир ары өңдөн 100—150 грамм чедир чыгып ап болур. Чамдык дуржулгалыг ары азы-ракчылары прополистин дүжү-лү көүдөлдери-биле тускай хемчээли 10—100 мм үттер кылдып алааш, прополистин чымырын бир ары өңдөн 300—400 грамм чедир көү-дөли турар.

Амгы үеде прополисти ме-дицинада энэм-бүрү аарышта удуз калба-биле ажаллап ту-рар. Эн ылангы өртөңнө, үжүктү прополис үзү-биле чаап эмнээр, прополис-биле кеш аарыгларын, эжеме за-рыгларын, зип аарыгын, тубер-кулэ аарыгларын болган өс-ке-лаа аарыгларын эмнээр.

Прополис-биле боду эмнени-ри хоралыг, чүлө эмниинг сүмөй-биле, эмниин хайга-ралы-биле эмнээр.

М. ГАНОВ. Кызыл хоорай.

Кызыл, Шеткин-Кравченко худумчуу бажы № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторун 2-24-63, редакторун, ораакчыларын 2-35-24, 2-31-75, пропаганда кылдынын 2-31-75, харымсалдыг секретарын 2-23-54, партияны амылар кылдынын 2-37-13, култура кылдынын 2-23-54, көзө ажал-агы кылдынын 2-21-47, уагетур кылдынын 2-22-64, чага кылдынын 2-41-27, информация база совет тургузут кылдынын 2-20-60, корректорларын 2-27-41, бухгалтерияны 2-50-22, солуг келбей (барган) 2-33-75 телефонче долдур.

Тыва АССР-ниң Министрлер Човулааның Пом үндүрер чер, полиграфия болган пом садмында талаа-биле эргеделин типографиязы, (Кызыл, Шеткин-Кравченко худумчуу, бажы № 1).

ТС-00532.

Тираж 17031. ЧАПЫГ № 674. СОЛОН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП УНЕР.

РЕДАКЦИЈАНЫҢ АДРЕЗИ: ИИДЕКС 667000

ТЕНИСЧИЛЕР МАРГЫШКАН

Стал теннисинге Току ра-йонун команда болган хууда бирги чери дээр маргылаазы болуп эрткен. Анда 9 команда киришкен.

Команда аайы-биле бирги чери районун ыш ажал-агынын теннисчилери ал-ган, шилчир кубокту эдилээр эргелиг болган. Ийги чере — СЭП райкомунун, үшкүзүнде — БЛКС райкомунун коман-дары. Хууда бирги чер дээр эр болган херөөн ойнакчы-ларын ужуражылаан солун эрткен.

Эр улустан ыш ажал-агы чериниң команданын кири-жикчи Баян-оол Бол бүү-редди тилкеле чедиң ал-ган. Даразында черлер — ра-йонун сал-хөө кидизиниң ажалдакчы Александр Лоп-сан биле ыш ажал-агы че-ринин ажалчыны Михаил Сте-панов. Херөөннөрдөн Раиса

Ширин (СЭП райком) кыл-га-лаа аштырбаан. Тере-Хөл өртүмгө шквалынның өөреник-чи Гала Хертек ийги, БЛКС райкомунун таласан Бол Нина — үшкү чери чаалап алган.

Оң ийди командага ий-лен ойнарыга СЭП райкомундан Чыргал-оол Эдмуба биле Раиса Ширин тилекти болган. Валерий Чалбаа биле Мария Дамы, Михаил Степа-нов биле Ира Хирит-оол олар ийги, үшкү черлерин алган-нар.

Тилекчилер мактал бижик-тер болган эрктиг белеткер-биле шынаткан. Солуг үеде районда спорттун аны-бүрү хевирлеринге аныктарын хандышшы улам-на улагып бар чыдар. Ол хевирлеринг бирөөн — стал теннис.

А. НУГУУРАК.

АНЫЯК ХОККЕЙЖИЛЕР

НОВОСИБИРСК. Горький-ниң «Торпедо» аттыг коман-даның аныяк хоккеистери чурттуң чемпионнары атты чаалап алганнар. Олар мар-гылаага киришкен 10 коман-дадан 16 удут санын ал үгөн. Ийги чери Ленинград-тың төлөөлери элзээн. Бо оол-дарың командадан база-ла 16 удут саныг болган. Ынчалар-даа хуузууда ужуражымыш-

ышга Волга чурттуг хоккей-жигерге 8:7 сапта уттурган-нар.

Аныяк торпедочуларын мы-ндыг улуг спортчу чедишкени-ге мурунку чылдарда хоккей спорттун ады-суура пелтерде алган. Оң СССР-ниң шиле-ке команданың тренери Виктор Новоалексеевич Су-ровский олар чедирп келген-нер.

ФИГУРИСТЕР МАРГЫЛААЗЫ

ВОЛГОГРАД. Фигураут чүл-гулаашкын талаа-биле СССР-ниң 40 дугаар чемпи-нады эгези. Баштайгы көр-гүзүде ылаң-ла ойнаар ужу-дуг кууседизин көргүсөөн-ниң соода москвалы Людми-ла Баконина маргылааның кирижикчилерин баштап турар.

Ийи кижилг кууседир мерге-жилдерде Надежда Горшко-ва биле Евгений Шеваловский амдызында, дээр көргүзү-лөрдө болуп, тергиден тур-рар.

Бо маргылаада чурттуң дыкка шымак фигуристери ки-риштейн турар.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

АПРЕЛЬ 4-ТЕ

МОСКВАДАН

9.25 — Мультифильм про-граммасы.

9.55 — «Фоллар, бурнгаар!».

10.50 — 11.00 — Чапсар.

11.00 — Медальер.

11.10 — «Орленок» телесту-дийаның концерт залы.

11.55 — «Опчок моортай өлгү».

12.00 — «Совет Заинелинге ба-рази бөлүр тур мен!».

13.00 — «Музыкалыг киоск».

13.30 — «Нино аяк-чоруктары-нын клузу».

14.30 — Ленинком комсомолаң шаңналының лауреат-тары. Кремльдин Съез-дилер ордундан дам-чыдылга.

15.25 — «Делегет панорама-зы».

15.55 — «Наштаканы». Уран-чечен телефильмин баштайгы көргүзү.

17.00 — «Уе». Информастыг программа.

17.30 — 17.40 — Чапсар.

17.40 — «Цирк арендазында».

18.00 — Эртем-нептерд и л е г и л и й программа.

18.15 — «Москву ныс» со-луңуң шаңналы дээр спортчу гимнастикага делегет маргылаазы.

В. И. Ленин аттыг Топ стадионунуң Спорт

ордундан дамчыдыл-га.

18.55 — «Бегүн — Геологтун хуну». СССР-ниң ге-ология министри Е. А. Невеловский дамчыдыл-гада кирип турар.

19.20 — «Геологтар, силерге». Музыкалыг программа.

20.00 — Футболга СССР-ниң чемпинады. «Динамо» (Тбилиси) — «ЦСКА». Тбилисиден дамчыдыл-га.

21.45 — «Опчок моортай өлгү».

Мультифильм.

21.50 — «Көлдө дугайында дамчыдылга».

22.50 — 23.00 — Чапсар.

23.00 — 23.30 — «Уе». Информастыг программа.

АПРЕЛЬ 5-ТЕ

КЫЗЫЛДАН

17.00 — Уругларга фильм.

«Абтайгы кинилер».

Уран-чечен телефильм.

1-ти, 2-ти сериалар.

19.10 — «Амиле ленинчилер».

Дамчыдылга.

19.50 — Телемедальер.

20.00 — «Дарга Арсен Кобид-зениң чутаазы». Те-лефильм.

20.20 — «Нино болган хой-лу». Дамчыдылга.

20.50 — «Төрөөн хоорайысты чаагайыдып тур бис». Дамчыдылга.

21.00 — Телемедальер.

21.15 — Чаралдар.

21.20 — 23.00 — Уран-чечен фильм.

Редатор В. С. ШАРАВИН.

АПРЕЛЬ 4-ТЕ

«НАЙРАЛ»: «Чер биле дээр аразында» 9.40, 11.30, 13.20, 20.40 (узаткан шактарда).

«НИОНЕР»: «Ытты паровозна орнат тур мен» 9.30, 11.00, 12.30, 14.00, 15.30, «Ан пазы» 17.00, 18.50 (узаткан) 21.10 шактарда.

«БАА-ХЕМ»: Мультифильм 10.30, «Дустуг ыт» 11.50, «Нара-чангыс» 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Финист — Зрес эмир» 12.50, 21.00, «Зуудан сөөртын» (2 сериялы) 14.00, 17.20, 20.00 шактарда.

АПРЕЛЬ 5-ТЕ

«НАЙРАЛ»: «Алло, такси» 9.40, 11.30, 13.20, 15.00, 20.40 шактарда.

«НИОНЕР»: «Джик ийгаж-чыттыг чүдөөр оранында» 9.30, 15.15, «Чер биле дээр аразында» 11.15, 13.00, 17.00, 18.45, 21.00 шактарда.

«БАА-ХЕМ»: «Херечиниң читини» 15.00, «Ийгажын Жезуини» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Ытты паровоз-на орнат тур мен» 15.00, «Нара-чангыс» 16.50, 18.30, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЈАНЫҢ АДРЕЗИ: ИИДЕКС 667000

Тыва АССР-ниң Министрлер Човулааның Пом үндүрер чер, полиграфия болган пом садмында талаа-биле эргеделин типографиязы, (Кызыл, Шеткин-Кравченко худумчуу, бажы № 1).

ТС-00532.

Тираж 17031. ЧАПЫГ № 674. СОЛОН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП УНЕР.